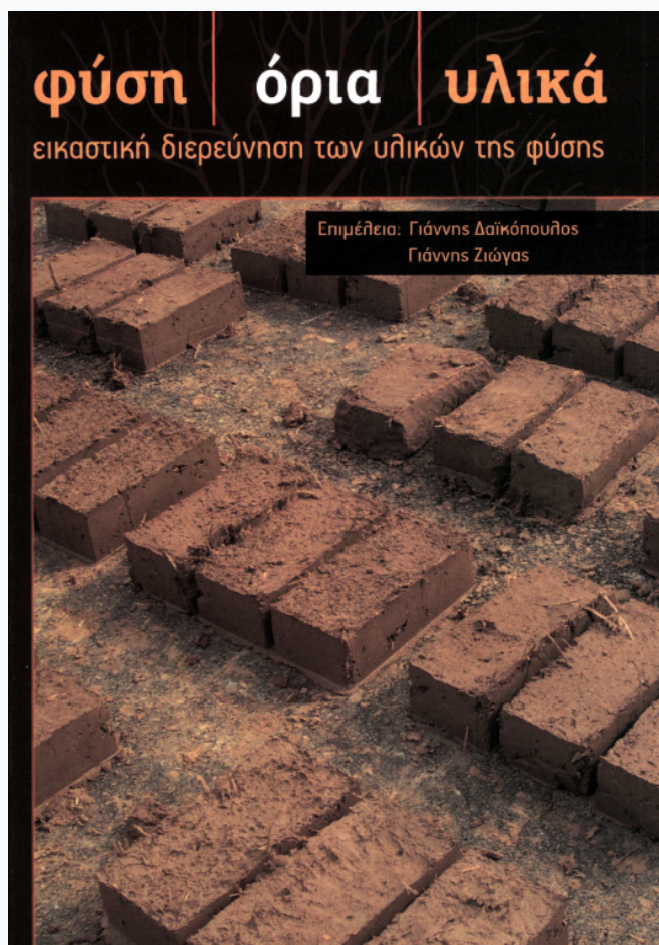

Διεθνές Συνέδριο για την Εικαστική Πορεία προς τις Πρέσπες

Τόμ. 3 (2011)

Φύση-Όρια-Υλικά. Εικαστική διερεύνηση των υλικών της Φύσης. Διεθνές Συνέδριο για την Εικαστική Πορεία προς τις Πρέσπες

Πλέγμα - Ιστός

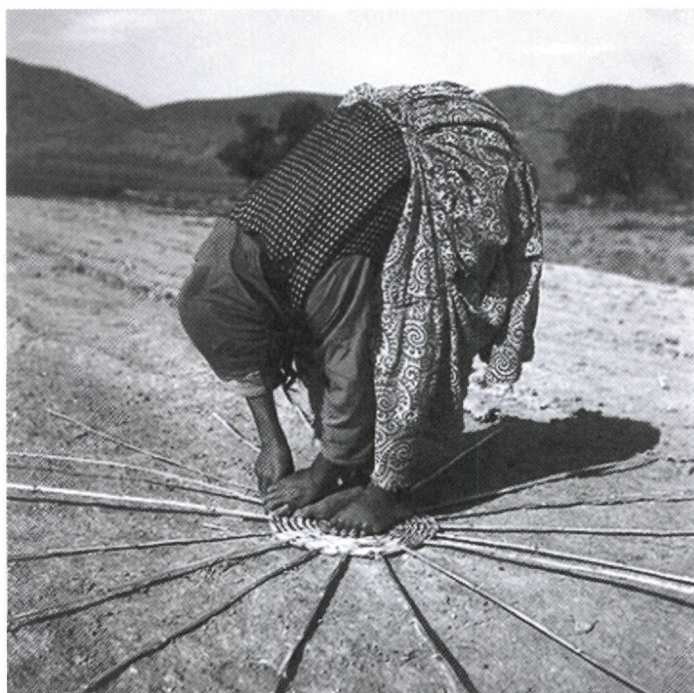
Άκης Γκούμας

doi: [10.12681/visualmarch.3093](https://doi.org/10.12681/visualmarch.3093)

Πλέγμα - Ιστός

Ένα ζεστό απομεσήμερο, αρχές Ιούνη, ποδηλατούσαμε στο παραλίμνιο δάσος της Κερκίνης. Χαζεύαμε την πλούσια βλάστηση και τα υδρόβια πουλιά της λίμνης. Οι μεγάλες ιτιές, κρέμονταν πάνω από τα νερά, πλεγμένες με τους γαύρους, τους πυκνούς θάμνους και τα πλατάνια, αφήνοντας κάποια ανοίγματα για να πλησιάσουμε στην όχθη, στο νερό.

Μια παρέα ψαράδων, έψηναν σε πρόχειρη θράκα ψάρια, είχαν για τραπέζι μια αναποδογυρισμένη βάρκα, έτρωγαν και έπιναν. Λίγο πιο πέρα, μια μεγαλόσωμη γυναίκα, καθισμένη σε μια κουρελού, έπλεκε με χλωρά κλαριά ιτιάς μια μεγάλη καλαθούνα (μεγάλο καλάθι για ρούχα). Δύο τρία παιδιά γύρω της έξυναν τους μουλιασμένους φλοιούς από τα κλαριά και τα στοίβαζαν σε κουβάδες με νερό. Οι κλάρες δεν ήταν όλες ίσιες (όπως για τα κανονικά καλάθια), αλλά είχαν κόμπους, κοψίματα και γυρίσματα. Έτσι, η καλαθούνα έπαιρνε το σχήμα που της έδιναν οι κλάρες. Ένα μεγαλύτερο αγόρι λύγιζε τις κλάρες με το χέρι, σαν να τις έπλαθε για να γίνουν πιο ευλύγιστες. Παράμερα, υπήρχαν πεταμένες

1.
Τάκης Τλούπας,
Καλαθοπλεκτική
από το Δ.Θεοχάρης,
1973

κάτω μεγαλύτερες κλάρες, δεμένες με σπάγκους σαν τόξα: θα γίνονταν κερούλια...

Έχουν περάσει περίπου 10 χρόνια και η εικόνα αυτή μένει ζωντανή μέσα μου.

Οι ιτιές και οι λυγαριές έχουν χρησιμοποιηθεί πολύ στην καθημερινή ζωή του ανθρώπου όλων των εποχών, έγιναν τραγούδι, μύθος, ποίημα και είναι συνώνυμα με την ευλυγισία και την πλαστικότητα.

Η ιτιά (willow) γίνεται δένδρο που μπορεί να φτάσει μέχρι και 20 μέτρα με μεγάλο άνοιγμα κόμης. Ανήκει στο είδος *Salix*, τα φύλλα της είναι μακρουλά, λογχόμορφα και τα άνθη της βγαίνουν νωρίς την άνοιξη.

Η λυγαριά (osier) φτάνει το πολύ τα 3 μέτρα, το επιστημονικό της όνομα είναι *Vitex agnus castus*. Τα φύλλα της είναι σύνθετα και αποτελούνται από 5-7 γκριζοπράσινα φυλλάρια. Ανθίζει από τον Ιούνιο έως τον Αύγουστο.

Η λυγαριά είναι ο αγνός των αρχαίων με πολλές θεραπευτικές ιδιότητες. Οι αρχαίοι συνέδεσαν και τα δύο δένδρα με μύθους και δοξασίες. Την ιτιά τη συνέδεαν με τη γονιμότητα, λόγω της ευκολίας που έχει να αναπτύσσεται. Αν σε ένα μπουκάλι με νερό βάλετε ένα γυμνό κλαρί ιτιάς, σε μια βδομάδα το πολύ θα έχει βγάλει ρίζες και εύρωστα φύλλα.

Ο φλοιός της ιτιάς χρησιμοποιείται στην παραγωγή φυσικών βαφών και στη βυρσοδεψία, ενώ μερικά είδη παράγουν θεραπευτικές ουσίες. Ο Ιπποκράτης παρασκεύασε ένα χυμό που ενεργούσε σαν παυσίπονο, γιατί περιείχε σαλικυλικό οξύ—πρόδρομο της ασπιρίνης. Ακόμα και σήμερα, σε κάποιες περιοχές, κάνουν καταπλάσματα με πολτό από φλοιό ιτιάς.

Τα κλαριά τους είναι ευλύγιστα και ανθεκτικά και για το λόγο αυτόν χρησιμοποιούνται στην καλαθοπλεκτική. Τα κλαριά της ιτιάς είναι πιο χονδρά και χρησιμοποιούνται περισσότερο για σκελετούς, ενώ της λυγαριάς είναι λεπτότερα και πιο κατάλληλα για πλέξιμο.

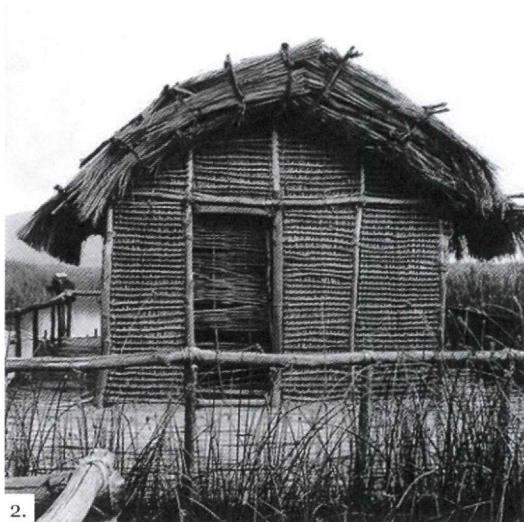
Οι ιδιότητες αυτές της ιτιάς και της λυγαριάς ήταν γνωστές από τα προϊστορικά χρόνια. Τα κλαριά τους ήταν χρήσιμα στο πλέξιμο τοίχων, στην κατασκευή κατοικιών (λιμναίος οικισμός Δισπηλιού), στο πλέξιμο καλαθιών (ίχνη σε χώμα από το Ακρωτήριο της Θήρας). Μοτίβα πλεγμάτων, εγχάρakta ή ζωγραφιστά, υπάρχουν και στην προϊστορική κεραμική. Η κατασκευή καλύβας με κλαριά και χόρτα έφτασε στον 20ο αιώνα με τις καλύβες των Βλάχων και των Σαρακατσάνων, ενώ η καλαθοπλεκτική με δυσκολία επιβιώνει σε λιγοστά παραδοσιακά μέρη (Φλώρινα, Τήνο, Νάξο, Κρήτη, Θράκη).

Στο διαδίκτυο με κλειδιά τις λέξεις Willow, Osier, Basketry, θα βρείτε ισότοπους με δουλειές σύγχρονων καλλιτεχνών, αλλά και ομάδων ανθρώπων που πλέκουν καλάθια. Στο εξωτερικό είναι μια τέχνη ζωντανή, ενώ στην Ελλάδα αργοσβήνει.

Στη δουλειά μου των τελευταίων ετών, το πλέξιμο των υλικών, μετάλλων, κλαριών, κλωστών και συρμάτων, είναι το κυρίαρχο στοιχείο για τη σύνθεση των επιφανειών, των ιστών και των κελύφων.

2.

Αναπαράσταση
καλύβας,
Δισπηλιό
Καστοριάς

2.

3.

Τάκης Τλούπας,
Αμπελώνας Λαρίσας
δραγασάκι / τσαρ-
δάκι για σκιά
και παρατήρηση
των κτημάτων
απο ψηλά,
1959

3.

Δεν ακολουθώ την πειθαρχία που απαιτεί το πλέξιμο των καλαθιών, αλλά την ελεύθερη ανάπτυξη της κατασκευής στο χώρο. Δεν θέλω να φτιάξω κάτι χρηστικό, αλλά να χρησιμοποιήσω τη γνώση με την οποία φτιάχνεται το καλάθι. Για μένα, η γνώση αυτή είναι η προετοιμασία, η συλλογή του υλικού, η επεξεργασία και η χρήση των υποπροϊόντων (του φλοιού, των φύλλων, των λεπτών κλαριών), η δημιουργία εργαλείων άμεσα από τη φύση.

Στη δουλειά μου, τις περισσότερες φορές το κλαρί αντικαθίσταται από σφυρήλατο μέταλλο, αλλά στο μυαλό μου υπάρχει η εικόνα του.

ΣΥΛΛΟΓΗ ΚΑΙ ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑ

Τα κλαριά είναι καλό να κόβονται, όταν οι χυμοί είναι πάνω στο δένδρο, άνοιξη και φθινόπωρο. Βέβαια, εξαρτάται από την περιοχή και τον καιρό. Όταν κόβονται την κατάλληλη εποχή, η εσωτερική δομή του κλαριού είναι πυκνή, γεμάτη χυμούς και το κλαρί είναι πιο ανθεκτικό και ευλύγιστο. Τα κλαριά αποφλοιώνονται καλύτερα, όταν είναι χλωρά. Υπάρχουν καλλιτέχνες που δεν τα αποφλοιώνουν, αλλά τα ξεραίνουν σε δεμάτια και τα χρησιμοποιούν όποτε τα χρειαστούν, αφού πρώτα τα μουλιάσουν για μια περίπου ώρα.

Η αποφλοιώση των κλαριών γίνεται κυρίως με ένα κοπίδι –μαχαίρι με ίσια ή γαμπή άκρη. Έχω δει να αποφλοιώνουν με ανοιχτό ψαλίδι, όπως επίσης περνώντας τις βέργες μέσα από μεγάλα ανοίγματα καλαμένιου καλαθιού.

Οι ξυσμμένοι φλοιοί μαζεύονται σε κουβά με νερό. Τους βράζουν αρκετές ώρες με λίγη ποτάσα, για να διαλυθούν οι ίνες και μετά τα ξεπλένουν με νερό (το σωστό είναι, πριν το ξέπλυμα να μπουν στη

4.

4.
Αναπαράσταση
κατασκευής
νεολιθικής
κατοικίας

σόδα για να διαλυθούν τα υπολείμματα του οξέος). Πάνω σε κομμένους κορμούς τα κτυπούν με ξύλα (κόπανους), για να τα λιανίσουν και να γίνουν μάζα. Η μάζα αυτή απλώνεται μετά σε τουλπάνια να στεγνώσει. Αυτό που προκύπτει είναι μία συμπίεσμένη επιφάνεια από φυτικές ίνες, κάτι σαν τζίβα.

Τα καθαρισμένα κλαριά ή τοποθετούνται σε κουβάδες με νερό για να χρησιμοποιηθούν άμεσα ή γίνονται δεμάτια που ξεραίνονται όρθια, σε σκιερά μέρη. Τα κλαριά που θα χρησιμοποιηθούν, δουλεύονται με το χέρι ή με μία διχάλα για να αποκτήσουν τοπικά περισσότερη ευκαμψία. Μια γιαγιά, μού είπε ότι με τον τρόπο αυτό ζωντανεύουν τα υγρά του ξύλου. Πράγματι, είναι ενδιαφέρον να το δοκιμάσετε με το χέρι και να συγκεντρωθείτε στην άκρη των δακτύλων σας, για να καταλάβετε τι γίνεται στο ξύλο. Στις μεγάλες κατασκευές στο χώρο, σαν αυτή που φτιάξαμε, το πλέξιμο των κλαριών είναι ελεύθερο και όχι πυκνό, για να επιτρέπει να αναπτύσσεται το έργο προς όλες τις κατευθύνσεις. Πρώτα δημιουργείται ένας βασικός ιστός, πάνω στον οποίο απλωνόμαστε. Τα αρχικά κλαριά δένονται μεταξύ τους με σπάγκο φυτικό ή χόρτο. Όσο όμως η σύνθεση προχωρά, το δέσιμο γίνεται περιττό, γιατί στερεώνονται από τις εντάσεις που δημιουργούνται μεταξύ τους και τη χρησιμοποίηση άλλων υλικών από τον περιβάλλοντα χώρο (φλοιομάζα, βούρλα, μακρύμισχα χόρτα, φύλλα κ.ά.).

ΥΛΙΚΑ ΠΟΥ ΧΡΕΙΑΖΟΝΤΑΙ

Κλαδευτήρια, σουγιάδες για αποφλοίωση, καλάθι από καλάμι (για να δοκιμάσουμε αποφλοίωση), κουβάδες, σπάγκοι χαρταετού, ψαθόχορτο.

5.
Η απλή φωλιά
των πουλιών
γέννησε μια ση-
μαντική ιδέα.
Λεπτομέρεια,
στάδιο Beijing
Κίνα

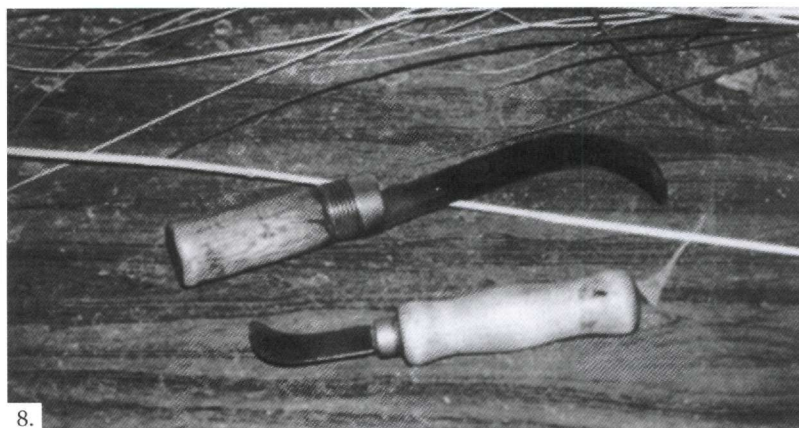
6.
Λάρισα,
Θεσσαλία
από το
Δ. Θεοχάρης,
1981

7.
Εργαλεία
καλαθο-
πλεκτικής

8.
Εργαλεία
κοπής
και αποφλοι-
ωσης

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Δ. Θεοχάρης, Νεολιθική Ελλάς, Εκδόσεις ΕΤΕ, 1973.

Δ. Θεοχάρης, ΝΕΟΛΙΘΙΚΟΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ, Μορφωτικό Ίδρυμα ΕΤΕ, 1981.

Hilary Burns, Η τέχνη της καλαθοπλεκτικής, Εκδόσεις ΙΟΝ, 2000.

Gabriel Sue & Goumer Sally, The Complete Book of Basketry Techniques London David & Charles 1991.